
ТЕМА 20

КРИМІНАЛІСТИЧНА МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ

§ 1. Криміналістична характеристика крадіжок, грабежів та розбійних нападів.

§ 2. Типові слідчі ситуації та шляхи їх вирішення. Особливості початкового та наступного етапів розслідування.

§ 3. Організаційні і тактичні питання, що вирішуються при огляді місця події у справах про крадіжки, грабежі та розбійні напади.

§ 1. Криміналістична характеристика крадіжок, грабежів та розбійних нападів

Одними із найбільш небезпечних і поширених посягань на особисте майно громадян є крадіжки, грабежі та розбійні напади. Найчастіше ці злочини вчиняються в умовах великих промислових міст, про що неодноразово повідомляють звітні аналізи правоохоронних і судових органів.

Саме тому проблеми розслідування та розкриття злочинів, що розглядаються в умовах великих промислових міст і населених пунктів, заслуговують у вчених і практиків особливої уваги.

Під *криміналістичною характеристикою* окремої групи (виду) злочинів у теорії криміналістики потрібно розуміти інформативно-абстрактну модель, яка має загальні ознаки певної групи чи виду злочинів, що складається з виявлення і встановлення окремих елементів скоєного злочину та носить не достовірний, а ймовірний, тобто правдоподібний характер.

До основних елементів криміналістичної характеристики крадіжок, грабежів та розбійних нападів належать:

1. Спосіб скоєння злочину (його структура розглядається у трьох стадіях), а саме:

- а) підготовка до скоєння злочину;

- б) безпосереднє скоєння злочину;
- в) приховування слідів скоєного злочину.

2. Слідова картина скоєння злочину(матеріально фіксована на місці події обстановка). Основним змістом цього елементу є сліди у їх широкому розумінні. У криміналістиці вони розглядаються у двох формах, а саме:

- а) матеріальна;
- б) ідеальна.

3. Об'єкт (предмет) безпосереднього посягання, тобто посягання, яке становить суспільно небезпечне, винне діяння і містить усі ознаки складу злочину (закінчений злочин) або готування до злочину чи замах на злочин (незакінчений злочин).

Основним змістом цього елементу є речі матеріального світу і предмети індивідуальної власності, які мають грошову оцінку, або матеріальні чи інші вигоди.

4. Суб'єкт (особа) передбачуваного злочинця. Цей елемент містить інформацію про особу (осіб), яка скоїла злочин, а саме:

- а) про кількість осіб;
- б) стать, вік, зріст, фізичну силу, професіоналізм, злочинні навички тощо;
- в) наявність знаряддя скоєння злочину та вміння ним користуватись;
- г) цілеспрямованість інтересу при виборі конкретних речей чи предметів, вилучених злочинним шляхом.

5. Особа потерпілого. Цей елемент повинен містити *найменші подробиці* про особу, стосовно якої скоєно злочин, а саме:

- а) паспортні дані;
- б) біографічні дані;
- в) рід занять;
- г) спосіб життя;
- г) соціальна характеристика;
- д) криміногенність особи або законслухняність (відношення до права чи закону);
- е) основне і додаткове джерело доходів – залежно від злочину;
- ж) взаємовідносини з підозрюваним або з іншими особами з числа його оточення та ін.

У криміналістичній літературі можна зустріти твердження, що до криміналістичної характеристики входять й інші елементи. Безумовно, це так, але їх зміст повинен повністю впливати з конкретних злочинів, тобто вони не можуть мати ознаки універсальності для великих груп і різновидів злочинів, а лише характеризують здебільшого конкретний вид злочину, наприклад, всі крадіжки – крадіжки вантажів з вантажних потягів на залізниці, морському чи річковому транспорті, крадіжки з приміщень, кишенькові крадіжки тощо.

Наведена вище *n* 'ятиелементна структура криміналістичної характеристики має ознаки універсальності та відносної стійкості лише до конкретного виду злочину, бо, який би злочин скоєно не було щодо нього, без будь-яких виключень, *необхідно зібрати інформацію:*

- про спосіб скоєння злочину;
- про сліди скоєння злочину;
- про предмет злочинного посягання;
- про осіб, які скоїли злочин;
- про особу потерпілого.

На цій п'ятиелементній структурі криміналістичної характеристики злочинів більш докладно зупинимось і розглянемо нижче.

Види розкрадання майна:

1. Крадіжки із приміщень, тобто посягання на:

- гроші;
- речі із дорогоцінних металів;
- предмети, що коштують дорого чи користуються підвищеним попитом (фото-, аудіо-, відеотехніка);
- твори мистецтва, антикваріат;
- вироби з кришталю, хутра;
- книги;
- продукти споживання;
- промислові товари;

2. Авто-мото-велокрадіжки:

- автомобілі, мотоцикли, мопеди, велосипеди в зборі;
- комплекти різноманітних агрегатів і деталей (колеса, скло, акумулятори, радіомагнітоли та ін.);

3. Кишенькові крадіжки:

- гроші;
- цінності;
- документи;

4. Грабежі;

5. Розбійні напади.

Таким чином, в силу наявності відповідної соціально-економічної обстановки, яка нині склалася в Україні, предметом злочинних посягань може бути все, що своїм кінцевим результатом приводить до незаконного збагачення.

Елементи криміналістичної характеристики

1. Способи скоєння крадіжок

Вони являють собою різновиди способів заволодінням чужим майном.

Способи, звичайно, обумовлюються характером і видом майна, на заволодіння яким вони спрямовані та обстановкою, в якій скоюється злочин,

а також особистістю злочинця, його віком, фізичною силою, професійними та іншими навичками. Способи скоєння цих злочинів дуже різноманітні, оскільки багато в чому залежать від конкретних обставин, за яких вони скоюються.

Отже, способи скоєння крадіжок:

1. Крадіжки шляхом довіри:
 - а) з проникненням у приміщення;
 - б) без проникнення у приміщення.
2. Крадіжки, не пов'язані з проникненням в приміщення:
 - а) всі кишенькові;
 - б) із портфелів, сумок, поліетиленових пакетів;
 - в) чемоданів, корзин, велосипедів, різних предметів без достатнього догляду або під відкритим небом.
3. Крадіжки автомобілів і з автомобілів.
4. Крадіжки з автоматичних камер схову.
5. Крадіжки з проникненням у житло чи інше сховище. Вони поділяються на дві основні групи:
 - а) крадіжки, які скоєні з подоланням перешкод — із зламуванням;
 - б) крадіжки, скоєні шляхом вільного проникнення в житло чи сховище — без зламування.

У першому випадку злочинці підбирають ключі, використовують відмички або зламують замикаючі пристрої і перепони (в основному, це бувають замки, двері, стіни, вікна, підлога, дах та ін.).

У другому випадку злочинці потрапляють у житло чи сховище:

- а) через залишені відкритими вікна, квартирки або двері;
- б) використовуючи родинні, товариські чи інші зв'язки і відносини з потерпілими, наприклад, шахрайство;
- в) використовуючи спільне проживання з потерпілим;

Як свідчить статистика, найбільша кількість крадіжок з житла громадян чи сховищ скоюється з подоланням перешкод, що виникають на шляху злочинця, вони складають 65–70%.

1а. Способи скоєння грабежів і розбійних нападів:

- напади на відкритій місцевості, скоєні з використанням фактора раптовості і без застосування насильства (зривання шапок, виривання сумок та інших речей на «ривок»);
- напади на відкритій місцевості, скоєні із застосуванням чи під загрозою насильства (фізичного, психічного);
- напади на громадян з проникненням у житлові приміщення під будь-яким приводом;

- напади на громадян у під'їздах, ліфтах, сходиноквих клітках;
- напади на об'єкти з різноманітними видами власності (державна, колективна, приватна), банки, магазини, бази, склади, кіоски, пункти обміну валют та ін.;
- напади на громадян у залізничному, повітряному, водному та міському громадському транспорті з метою заволодіння їх майном або транспортним засобом;
- напади на водіїв, які керують особистим чи іншими видами транспорту, з метою заволодіння транспортом або майном та ін.

До наступного елементу криміналістичної характеристики відноситься:

2. Слідова картина (обстановка) скоєння злочину.

Характер слідів, що залишаються при крадіжках, грабежах і розбійних нападах, багато в чому залежить від способу і місця їх скоєння, об'єкту злочинного посягання та інших обставин, що характеризують дії злочинців у момент протиправного діяння.

Механізм слідоутворення при грабежах і розбоях має ряд особливостей.

На місці події (грабежу, розбою) звичайно залишається не так багато слідів злочину та інших речових доказів, як наприклад, при крадіжці.

Свідки-очевидці, як правило, не можуть спостерігати всю картину грабежу чи розбійного нападу, тому частіше за все у своїх свідченнях вони повідомляють лише окремі епізоди події.

Нерідкісні випадки, коли саме за цим видом злочину свідків чи очевидців взагалі не буває. Розраховувати на отримання об'єктивної інформації від потерпілих нерідко безперспективно, оскільки останні, в силу нервового потрясіння, викликаного злочинном, сприймають картину події суб'єктивно, несвідомо викривляють дуже потрібні та важливі факти злочинних діянь.

Тому необхідно критично ставитись до інформації, отриманої від свідків і потерпілих при скоєнні грабежу, розбою, уважно перевірити її, зіставляючи з іншими джерелами доказів.

Крадіжки з житла чи сховищ, якщо вони скоюються з подоланням перешкод (тобто зі зламванням) і порушенням матеріальної обстановки на місці їх скоєння, після себе залишають значно більший ступінь інформативності, і при вмілому використанні виявлених і вилучених слідів, як німих свідків злочину, вони дозволяють не тільки встановити конкретних злочинців, а й всебічно розслідувати і розкрити скоєний злочин. Саме тому в основу криміналістики покладено думку про те, що скоїти злочин і не залишити слідів неможливо.

Згідно з вченням криміналістики, людина від природи уже наділена індивідуальними анатомо-фізіологічними ознаками до яких належать:

1. сліди рук;
2. сліди ніг (взуття);

3. сліди зубів;
4. сліди губ;
5. особливості будови вушних раковин;
6. анатомічні ознаки (зовнішність), що присутні від природи;
7. виділення людського організму (фізичні, фізіологічні);
8. функціональні ознаки: міміка, погляд, голос, звички, постава, хода та ін;
9. особливі прикмети: рідкісні ознаки, ознаки, що впадають в очі (родимі плями, заїкання, родимки, бородавки, косоокість та ін.).

Вся виявлена та з'ясована інформація про матеріальні та ідеальні сліди скоєння злочину, отримана під час огляду місця події, повинна бути обов'язково використана суб'єктами правоохоронного органу в процесі розслідування та розкриття злочину.

3. Об'єкт (предмет) посягання.

Об'єктом безпосереднього посягання є все те, на що посягає (спрямований) злочин – це різноманітні речі матеріального світу, гроші, предмети інтелектуальної власності, а в силу соціально-економічної обстановки в Україні, предметом злочинних посягань є практично все, що може привести до незаконного збагачення.

4. Суб'єкт (особа) передбачуваного злочину.

Характеризуючи особи злочинців, які скоюють грабежі і розбійні напади, треба відмітити, що ці злочини скоюються в основному особами чоловічої статі. Згідно із даними статистики, ця цифра становить близько 95% від загальної кількості їх скоєння. Серед цих осіб мешканці міст становлять близько 90%.

За віком ці особи розподілені таким чином:

16–17 років – 31%;

18–25 років – 49%;

26–30 років – 13% і далі за віком з відповідним зниженням у процентній відповідності.

Статистичні дані, що характеризують особи злочинців, які скоюють крадіжки з житла громадян, показують, що в основному – це особи зрілого віку від 25 до 40 років (приблизно 75%). Із них найбільша кількість крадіжок припадає на осіб у віці 25–30 років (близько 30%). Серед квартирних злодіїв, на відміну від інших категорій кримінальних злочинців, значна кількість жінок – більше 25%, які, як правило, організовують «наводки» на квартири і реалізують викрадене. Вони рідко скоюють крадіжки одноосібно або в групах, які складаються виключно з жінок. У більшості жінки є співниками в чоловічих злочинних формуваннях.

5. Особа потерпілого.

При грабежах і розбійних нападах *потерпілими* в основному стають:

- неповнолітні;

- жінки;
- особи, які знаходяться у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння;
- особи, зовнішній вигляд і особиста поведінка яких (розкішний одяг, дорогоцінні прикраси, демонстрування наявності великих сум грошей – особливо валюти) привертають до себе увагу і провокують виникнення злочинних задумів у осіб з криміногенними нахилами.

При крадіжках потерпілими можуть бути всі перераховані вище особи без врахування віку. Скоюються вони в основному «по наводці» іншою особою або із корисливих мотивів; провокацією самих потерпілих; особами раніше судимими за крадіжки або так званими «зальотними» (з інших місць проживання) та ін.

§2. Типові слідчі ситуації та шляхи їх вирішення.

Особливості початкового та наступного етапів розслідування

Для порушення кримінальної справи про крадіжку необхідно, щоб в первинних матеріалах містились дані про характер і обставини події, наявність виявлених, зафіксованих і вилучених слідів, а також настання певних наслідків. Якщо цих відомостей недостатньо або вони викликають сумніви, проводиться попередня перевірка, тобто з'ясовується спосіб скоєння крадіжки, об'єкт злочинного посягання, момент протиправного діяння, слідова картина і закономірність її виникнення на місці події.

Крім того, відповідно до КПК, можливе відібрання пояснень і витребування необхідних документів, проведення повторного огляду місця події, отримання довідок про вартість викраденого та інших матеріалів.

Після встановлення факту крадіжки майна, тобто складу злочину, з'ясовують інші обставини, що підлягають з'ясуванню:

- 1) факт таємного викрадення майна;
- 2) предмет крадіжки, його ознаки, ціна, особа, якій він належить;
- 3) місце і час крадіжки;
- 4) спосіб проникнення до майна, використання технічних засобів злочинцем;
- 5) тривалість перебування і конкретні дії злочинця на місці крадіжки;
- 6) кількість осіб, які скоїли крадіжку, дані (відомості) про кожного з них;
- 7) спосіб, час і місце збування краденого та інші питання.

Однозначно в ситуації, коли факт скоєння крадіжки встановлений беззаперечно, слідчий порушує кримінальну справу і приступає до розслідування безпосередньо на місці події. Як правило, його помічниками, учасниками слідчо-оперативної групи, є:

- працівники ВКР (відділення карного розшуку);
- дільничний інспектор;
- експерт-криміналіст, судмедексперт – при наявності трупа(ів);
- кінолог зі службово-розшуковою собакою;
- двоє понятих;
- господар об'єкту (матеріально-відповідальна особа).

Якщо об'єкт знаходиться під охороною, викликається представник державної (приватної) служби охорони.

Дії слідчого:

- 1) керує слідчо-оперативною групою на місці події, організовує роботу з розкриття злочину;
- 2) проводить огляд місця події, здійснює інші слідчі дії;
- 3) інформує оперативних працівників і чергову частину про здобуту інформацію з метою її використання у роботі з розкриття злочину по «гарячих слідах»;
- 4) дає співробітникам органів дізнання доручення і вказівки про проведення невідкладних оперативно-розшукових заходів;
- 5) приймає рішення і вносить пропозиції про залучення додаткових сил і засобів, запрошує потрібних фахівців;
- 6) досліджує і закріплює виявлені сліди на місці події, організовує перевірку за криміналістичними обліками;
- 7) з урахуванням зібраної первинної інформації розробляє спільний план слідчих дій і оперативно-розшукових заходів.

Дії експерта-криміналіста:

- 1) бере участь в огляді місця події з метою виявлення, вивчення, закріплення і вилучення слідів злочину, предметів і документів, що можуть виступати доказами;
- 2) проводить на місці події експрес-аналізи і попередньо інформує про дослідження виявлених слідів, знарядь злочину, предметів і документів, робить попередній (діагностичний) висновок про закономірність механізму слідоутворення і придатність слідів для ідентифікації та можливість встановлення факту події, що вже настала;
- 3) проводить фото-, аудіо-, відеозйомки (записи) місця події і окремих об'єктів огляду;
- 4) допомагає слідчому в оформленні результатів по виявленим і вилученим речовим доказам, їх правильному і зрозумілому описанні в протоколі огляду місця події;
- 5) допомагає в пакуванні вилучених речових доказів;
- 6) забезпечує швидке і якісне проведення призначених слідчим експертиз;
- 7) консультує про необхідність дослідження інших об'єктів фахівцями з інших галузей знань та інші питання.

Типові слідчі ситуації у справах про крадіжки і шляхи їх вирішення

При виникненні слідчої ситуації, коли:

1. Факт крадіжки встановлено, але відсутні відомості про винну особу. Для цього необхідно:

- а) огляд місця події з метою встановлення слідів злочину;
- б) допит свідків і потерпілого;
- в) призначення і проведення необхідних експертиз за виявленими і вилученими слідами;
- г) перевірка слідів за криміналістичними обліками;
- г) доручення органам дізнання проведення комплексу заходів по встановленню особи, яка скоїла злочин.

2. Коли факт крадіжки встановлено, є свідчення про підозрюваних злочинців. Слідчим проводяться наступні дії:

- а) уточнюється особа злочинця (його прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання) з метою його затримання, обшуку і вилучення викраденого майна;
- б) завданням огляду місця події в цій ситуації є виявлення, фіксація і вилучення слідів злочину з метою уточнення даних, які є в розпорядженні слідчого про особу, яка скоїла крадіжку;
- в) допит потерпілого, що спрямований на встановлення предмету крадіжки і визначення розміру завданого збитку;
- г) допит свідків, пред'явлення для впізнання, очна ставка.

3. Коли факт крадіжки встановлено і підозрюваного затримано з речовим доказом. Слідчим проводиться:

- а) огляд місця події;
- б) особистий обшук;
- в) обшук за місцем проживання;
- г) допит потерпілого і свідків;
- г) пред'явлення для впізнання викрадених речей потерпілому;
- д) спрямування слідчих дій на перевірку можливого алібі;
- е) призначення і проведення необхідних експертиз.

**Шляхи встановлення негативних обставин (інсценування)
при розслідуванні крадіжок**

До шляхів встановлення інсценувань належать:

- 1) наявність на замках (замикаючих пристроях) слідів, що вказують на те, що зламування замка проведено в іншому місці і тоді, коли замок був незакритий, тобто відкритий;
- 2) відсутність на підлозі (на землі) під замком з перепиляною дужкою металевих опилків;

- 3) наявність на місці проламу слідів знарядь зламу, що вказують на те, що злам проведено з внутрішньої сторони (зсередини) приміщення;
- 3) зайві, нічим не пояснювані, численні пошкодження на перепонах;
- 4) невинуваті порушення обстановки (безлад) всередині приміщення (розкидані речі, розбиті вітрини, зламані предмети та ін.);
- 5) відсутність слідів у тих місцях, де вони повинні бути у тому випадку, якби злочинець скоїв крадіжку, або наявність периферійних слідів від об'єктів;
- 6) відсутність лише особливо цінних предметів, місцезнаходження яких було відомо лише обмеженому колу осіб;
- 7) невідповідність розміру викрадених предметів розмірам проламу. Наприклад, пролам вітринного скла і викраденого предмета, тобто відсутня закономірність у слідоутворенні.

Перелік слідчих дій, які дозволяють встановити інсценування:

- а) шляхом огляду місця події;
- б) шляхом встановлення протиріч на допиті заявника, його родичів, сусідів та знайомих;
- в) шляхом відтворення обстановки і обставин події;
- г) шляхом проведення обшуку і вилучення;
- г) шляхом призначення і проведення судових експертиз та ін.

Наступний етап розслідування крадіжок

Головне завдання зводиться до визначення достатніх підстав для пред'явлення звинувачень підозрюваній особі, уточнення обстановки і встановлення мотиву скоєного злочину. Тут можливі такі ситуації:

- 1) подія злочину відсутня;
- 2) в діях підозрюваного відсутній склад злочину. У таких випадках кримінальне розслідування припиняється;
- 3) факт крадіжки встановлено і особа визнала свою вину повністю, її свідчення не суперечать зібраним доказам, викрадене майно вилучено. Відповідно, слідчий приймає рішення про достатність зібраних доказів для закінчення досудового слідства;
- 4) особа визнала вину частково. Слідчий продовжує комплекс необхідних слідчих дій (допит, очна ставка, відтворення обстановки), спрямованих на перевірку висунутих версій;
- 5) особа не визнає своєї вини, висуваючи захисні версії. У цій ситуації продовжується провадження слідчих дій, необхідних для створення об'єктивної картини події (пред'явлення для впізнання обвинувачуваному або його родичам виявлених при ньому речей, призначення і проведення експертиз, додаткові допити, очні ставки та ін.).

Розслідування грабежів та розбійних нападів

Грабежі і розбійні напади відрізняються від крадіжок відкритістю скоєних дій, а методика їх розслідування в своїй основі суттєво не відрізняється, тому при грабежі і розбійному нападі необхідно встановити наступні обставини:

- мав місце грабіж чи розбій або інший злочин;
- спосіб скоєння;
- час, місце, обставини скоєння злочину;
- особу учасника грабежу чи розбою;
- характер і наслідки насильницьких дій;
- характер і розмір матеріального збитку (шкоди).

На місце події у справах цієї категорії виїжджають:

- слідчий;
- працівник ВКР (відділу карного розшуку);
- дільничний інспектор;
- експерт-криміналіст;
- кінолог із службово-розшуковою собакою;
- поняті (не менше двох осіб).

А у справах про розбої – керівник РУВС (районного управління внутрішніх справ).

Слідчі ситуації при скоєні грабежів та розбійних нападів і шляхи їх вирішення

Про елементи криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв ми вже говорили, зупинимось тепер на типових слідчих ситуаціях і шляхах їх вирішення.

1. Коли про злочинця немає або майже немає ніяких даних (відомостей), вживаються наступні заходи:

- а) допит потерпілого з метою встановлення обставин;
- б) огляд місця події з урахуванням допиту;
- в) заходи, спрямовані на встановлення очевидців (свідків).

2. Коли грабіжник чи розбійник затриманий з речовими доказами, слідчому необхідно провести:

- а) особистий обшук затриманого і вилучення викраденого майна;
- б) допит потерпілого;
- в) огляд місця події;
- г) допит свідків-очевидців;
- г) огляд затриманого (в тому числі медичний, освідчування);
- д) судові експертизи;
- е) обшук за місцем проживання затриманого;

- є) пред'явлення для впізнання;
- ж) очні ставки та інші слідчі дії.

У справах про крадіжки, грабежі і розбійні напади проводяться наступні експертизи:

- 1) дактилоскопічні (сліди папілярних узорів пальців і долонь рук);
- 2) трасологічні – губи, зуби, вуха, предмети зламу, замки, пломби, куски скла, куски дроту, гіпсові зліпки зі слідами босих ніг, взуття та ін.;
- 3) балістичні (вогнепальна зброя, сліди на кулях і гільзах, сліди і продукти пострілу на перепонах та ін.);
- 4) холодної зброї (колючо-ріжучі, ударно-роздроблюючі та інші предмети);
- 5) почеркознавчі (дослідження почерку, підписів);
- 6) СТЕД (судово-технічна експертиза документів);
- 7) матеріалів і речовин (фарби, лаки, паливно-мастильні матеріали, наркотичні речовини, скло, кераміка, метал, волокна, пластмаси та ін.);
- 8) товарознавчі (промислові та продовольчі товари, сировину, напівфабрикати; ґатунок, артикул, ціну, пакувальні засоби та ін.);
- 9) судово-медичні експертизи (потерпілих, підозрюваних, речових доказів);
- 10) фізико-технічні експертизи (досліджують окремі частини органів і тканин трупа, знаряддя злочину, пошкоджений і забруднений одяг; холодну й вогнепальну зброю спільно з експертами-балістами тощо) ;
- 11) судово-психіатричні і психологічні експертизи (для визначення психічного стану обвинуваченого, психічні відхилення, сприйняття того чи іншого факту та ін.);
- 12) біологічні експертизи (досліджують об'єкти рослинного та тваринного походження, деревину, листя дерев та рослин, стебла, квіти, різне насіння, тютюн, мак, лікарські засоби, зерно, кров, слину, сперму, волосся тощо).

Наступний етап розслідування грабежів і розбоїв

Для нього характерні такі ситуації. Припустимо, що:

1. Обвинувачений повністю визнав факт скоєння злочину. У такому разі слідчим проводяться наступні дії:

- а) його свідчення аналізуються за кожним пунктом обвинувачення і співставляються з іншими джерелами доказів;
- б) особлива увага приділяється інформації, яка б могла стати відомою тільки особі, яка скоїла злочин;
- в) з'ясовуються правдиві мотиви, підстави й умови, які сприяли скоєнню злочину.

2. Якщо обвинувачений не визнає себе винним у пред'явленому обвинуваченні, тоді необхідно провести такі дії:

а) його заперечення уточнюються відповідно до посилань на джерела і співставляються з іншими зібраними доказами з метою підтвердження чи спростування;

б) аналіз може проводитися за допомогою слідчих дій і оперативно-розшукових заходів (очні ставки з потерпілим і свідком, розшук осіб, на яких посилався обвинувачений і їх допит; відтворення обстановки і обставин подій; повторний допит обвинуваченого з представленням окремих доказів та ін.).

Аналогічно повинен діяти слідчий і у випадку, коли обвинувачений частково визнає пред'явлене обвинувачення, але висуває заперечення з окремих обставин справи або звинувачує інших осіб.

У випадку відмови обвинуваченого від надання свідчень застосовуються тактичні прийоми, засновані на методі переконання, що спрямовані на з'ясування дійсних причин такої поведінки.

Такими причинами можуть бути:

- страх;
- побоювання помсти;
- намагання взяти вину на себе;
- хибні товариські почуття;
- зухвалість та ін.

Особливості допиту потерпілого по справі з грабежу і розбою

При допиті потерпілого необхідно встановити:

- чи міг бачити злочинця і чи згодом може його впізнати;
- чи знає прикмети викраденого і чи зможе їх впізнати;
- сприйняття погрози (реальна чи уявна);
- можливість проведення експертиз (судово-медичної, психологічної, психіатричної);
- чи може пояснити механізм скоєння злочину і його слідоутворення та ін., згідно з розслідуванням справи.

§3. Організаційні і тактичні питання, що вирішуються при огляді місця події у справах про крадіжки, грабежі та розбійні напади

Головну сторону складного і динамічного процесу розкриття і розслідування злочинів, що розглядаються, складає провадження слідчих дій, процесуальний порядок виконання яких суворо регламентований відповідними кримінально-процесуальними нормами. Змістова сторона діяльності слідчого під час виконання конкретних дій по збиранню і дослідженню інформації, яка слугує доказом, зводиться до вміння чітко визначити – у якій послідов-

ності здійснювати огляд місця події або ставити запитання підозрюваному (обвинуваченому) на допиті. Які при цьому застосовуються тактичні прийоми і технічні засоби для отримання об'єктивної інформації, яка згодом буде процесуально оформлена і набуде статусу доказу.

Вибір слідчим того чи іншого арсеналу тактико-криміналістичних засобів для отримання доказів залежить від ряду конкретних обставин, пов'язаних з подією злочину.

Оскільки огляд місця події у справах про крадіжки, грабежі і розбійні напади є однією з найбільш важливих первинних слідчих дій, то зупинимось на його змісті більш докладно.

Підготовчі заходи до виїзду на місце події

До приїзду на місце події слідчому потрібно провести наступні дії:

- з'ясувати по можливості обставини події;
- дати вказівки про охорону місця події;
- викликати потрібних фахівців, якщо вони не сповіщені про необхідність виїзду на місце події;
 - попередньо запросити понятих, якщо передбачається, що на місці події запросити їх буде неможливо або це буде пов'язано з труднощами;
 - уточнити склад оперативно-слідчої групи і, якщо необхідно, внести корективи у склад її учасників;
 - вирішити питання про можливість використання службово-розшукової собаки;
 - підготувати засоби фіксації, пакувальний матеріал та необхідні технічні засоби для збирання речових доказів;
 - уточнити маршрут руху і засобів пересування до місця події.

Підготовчі заходи з прибуттям на місце події

Після прибуття на місце події слідчому необхідно:

- вжити заходів по усуненню з місця події сторонніх осіб;
- якщо є можливість – опитати потерпілого, очевидців чи осіб, які першими виявили або побували на місці події;
 - з'ясувати, які зміни внесено в обстановку, в тому числі виявити сліди, залишені на місці події очевидцями чи іншими громадянами, які не причетні до події;
 - провести попередній огляд місця події, щоб визначити його межі;
 - вирішити питання про можливість застосування службово-розшукової собаки;
 - обговорити з учасниками слідчо-оперативної групи план невідкладних початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, визначити шляхи їх реалізації;

- визначити безпосередній порядок і послідовність проведення огляду місця події і приступити до його проведення.

Безпосереднє проведення і фіксація результатів огляду місця події

Під час огляду місця події необхідно виявити, дослідити, зафіксувати і вилучити сліди та ознаки предметів і інших об'єктів, що вказують:

1) на дії особи злочинця, що передували скоєнню злочину (прибуття на місце злочину, шляхи підходу, безпосередня підготовка та скоєння злочину тощо);

2) на дії особи, пов'язані зі скоєнням злочину (наприклад, спосіб, засоби, механізм заподіяння пошкоджень потерпілому та ін.);

3) дії після скоєння злочину (прийоми і способи приховування слідів злочину, шляхи відходу з місця події та ін.);

4) предмет (об'єкт) злочинного посягання;

5) фізіологічні, психологічні та інші відомості про особу злочинця, які були встановлені під час огляду місця події, а саме:

а) сліди ніг, рук, нігтів, зубів та інших частин тіла;

б) сліди крові, слюни, поту, сперми, волосся, частин епідермісу;

в) сліди, що свідчать про спеціальні навички, рід занять, злочинне минуле, вік, фізіологічний і психологічний стан злочинця в момент скоєння злочину;

г) відомості (дані), що вказують на характер одягу злочинця, предметів, які були при ньому;

г) сліди, що залишились з місця події на особі, яка скоїла злочин (на взутті, одязі, тілі, на знарядді, яке було при ньому, предметах, інструментах та іншому, а це можуть бути: волокна тканин, волосся, кров, фарба та інше).

Залежно від характеру огляду місця події, необхідно зробити правильний вибір методу дослідження матеріальної обстановки на місці події (суцільний, вузловий, лінійний, вибірковий, фронтальний, секторний, змішаний).

Але, незалежно від методу дослідження місця події, завжди в обов'язковому порядку необхідно дотримуватись двох загальноприйнятих стадій:

1) статичної стадії огляду;

2) динамічної стадії огляду.

Вони обидві між собою нерозривно взаємопов'язані та доповнюють одна одну.

Контрольні запитання та завдання для самоперевірки

- Дайте криміналістичну характеристику крадіжкам, грабежам та розбійним нападам. Назвіть основні елементи криміналістичної характеристики.
- Які Ви знаєте види посягань (розкрадання) майна?

- Назвіть основні способи скоєння грабежів і розбійних нападів.
- Що Ви розумієте під особливостями початкового етапу розслідування майнових злочинів?
 - З якою метою запрошують експерта-криміналіста для огляду місця події?
 - Дайте характеристику слідчим ситуаціям, які виникають по справам крадіжок.
 - Дайте характеристику слідчим ситуаціям, які виникають при скоєнні грабежів і розбійних нападів.
 - Розкрийте організацію підготовчих заходів до виїзду на місце події у справах про крадіжки, грабежі та розбійні напади.
 - Розкрийте організацію підготовчих заходів з прибуттям на місце події у справах про майнові злочини.
 - Назвіть дії слідчого при безпосередньому проведенні і фіксації результатів огляду місця події у справах про майнові злочини.

Література до теми: див. список рекомендованої літератури за п./№ (1, 2, 3, 6, 7, 9, 18, 23, 24, 29, 33, 34, 37, 42, 48, 49).